

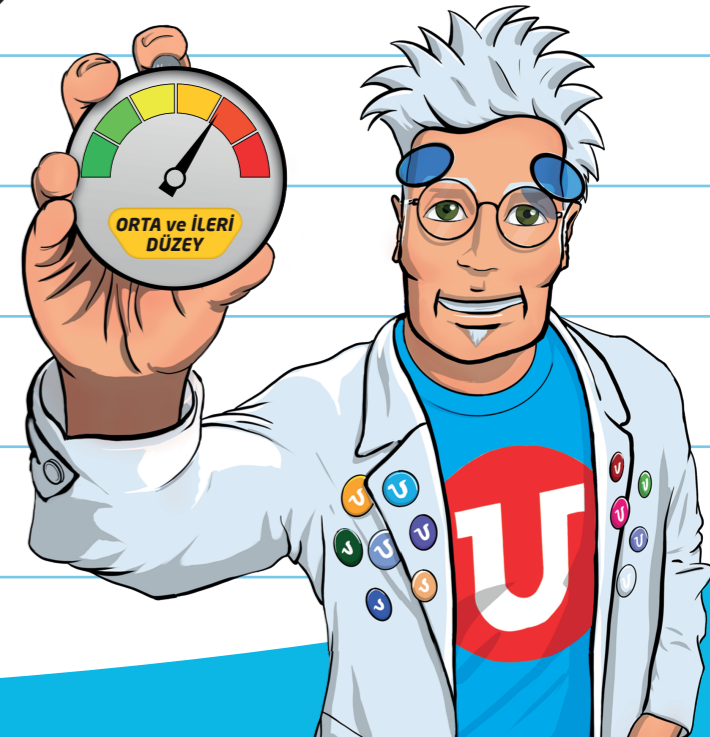
9. Sınıf Orta ve İleri Düzey Edebiyat Soru Bankası

Dil Bilgisi

(Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretleri)

FATMA GÜL ÖRS

DİL BİLGİSİ

(Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretleri)

BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI

NOKTALAMA İŞARETLERİ

BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI

→ Birleşik sözcükler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılır:

- Et- ve ol- yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ emretmek ,kaybolmak, affetmek, reddetmek

! NOT :

- Bu sözcükler ses düşmesi veya türemesi olmazsa ayrı yazılır.

Örnek:

→ telefon etmek, memnun olmak, fark etmek, terk etmek

- Sözcüklerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ aslanağzı, tavukgöğsü, denizyıldızı

- -a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek, görmek ve yazmak filleriyle oluşan birleşik fiiller bitişik yazılır:

Örnek:

→ düşünebilmek, uyuyakalmak; gidedurmak, çıkagelmek, düşeyazmak, alıvermek, düşmeyegör

- Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ çekyat, kapkaç, örtbas, yapboz

- Birinci ya da ikinci sözcüğü ya da her iki sözcüğü türünü kaybetmiş sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ barışsever, gecekondü, okuryazar, uyurgezer

- Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), akşamüstü,, ayaküzeri, gerçeküstü,, olağanüstü, öğleüstü, suçüstü

! NOT :

- Somut olarak yer belirten alt, üst ve üzeri sözleriyle oluşturulan birleşik sözcükler ve terimler ayrı yazılır:

Örnek:

→ deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey), böbrek üstü bezi

- Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik sözcükler ve terimler ayrı yazılır:

Örnek:

→ alt yazı, üst kat, ön söz, ön yargı, art niyet

- Ara yönleri belirten sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu

- Baş sözcüğüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:

Örnek:

→ başbakan, başhemşire, başöğretmen

- Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:

Örnek:

→ aşçıbaşı, binbaşı, ustabaşı

- Ev sözcüğüyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, orduevi

- Hane, name, zade sözcükleriyle oluşturulan birleşik sözcükler bitişik yazılır:

Örnek:

→ çayhane, dersane, kiraathane

! NOT :

- “hane” sözcüğü geçen “postane, hastane, pastane, eczane” sözcüklerinin “h” harfi kullanılmadan yazımı doğrudur.

Ayrı Yazılan Birleşik Sözcükler

- Etmek, edilmek, eylemek, kılmak, kılınmak, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller herhangi bir ses düşmesine veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır:

Örnek:

→ terk etmek, fayırt etmek, sağ olmak, var olmak

- Birleşme sırasında sözcüklerden hiçbiri veya ikinci sözcüğü anlam değişikliğine uğramayan birleşik sözcükler ayrı yazılır.

Örnek:

→ köpek balığı, deve kuşu, ağustos böceği, çörek otu, kuru üzüm, yarı küre, su küre, çiçek yağı, maden suyu, kuyruklu yıldız; gök taşı, dil bilgisi

! NOT :

- zeytinyağı ve yeşilzeytin bitişik yazılır.
- Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, orta, yukarı, i, yakın, uzak sözcükleri ayrı yazılır:

örnek:

→ Orta Dođu, Yakın Dođu, Uzak Dođu

- Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik sözcükler ve terimler ayrı yazılır:

örnek:

→ kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi

YAZIMINA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

- “Şey” daima ayrı yazılır: Bir şey, her şey vb.
- “Birçok” bitişik, “pek çok” ayrı yazılır.
- “Bir ve takım” sözcükleri “bazı” anlamına gelirse bitişik, bir sözcüğü sayı belirtirse ayrı yazılır:
- Birtakım insanlar / Bir takım koltuk
- “Her bir” ayrı, “hiçbir” bitişik yazılır.
- “Herhangi bir” sözcüğünde “bir” ayrı yazılır.
- “art arda”, “peş peşe” gibi ikilemeler ayrı yazılır.
- “Kuru yemiş” sözcüğü ayrı yazılır.
- “Göz yaşı” sözcüğü ayrı yazılır.
- “Hava yolu, kara yolu, demir yolu” sözcükleri ayrı yazılır.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

VİRGÜL

- Birbiri ardınca sıralanan eş görevli sözcük ve sözcük gruplarının arasına konur:

Örnek:

→ Matematik, edebiyat, coğrafya ve biyoloji derslerini seviyorum.

- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

Örnek:

- Bir varmış, bir yokmuş.
- Umduk, bekledik, düşündük.

- Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur:

Örnek:

- Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi, koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

- Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için konur:

Örnek:

→ Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir soru sorayım.

(Mustafa Kemal Atatürk)

- Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur:

Örnek:

→ Datça'ya yarın gideceğim, dedi.

- Konuşma çizgisinden önce konur:

Örnek:

Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,

– Bu anahtar köşkü de açar, dedi.

- Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi sözcüklerden sonra konur:

Örnek:

→ Haydi, geç kalıyoruz.

→ Evet, onu ben aradım.

- Bir sözcüğün, kendisinden sonra gelen sözcük veya sözcük gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır:

Örnek:

→ O, kapıdan girdi.

- Hitap için kullanılan sözcüklerden sonra konur:

Örnek:

→ Efendiler, bilirsiniz ki hayat demek, mücadele, müsademe demektir.

(Mustafa Kemal Atatürk)

- Özne olarak kullanıldıklarında bu, Őu, o zamirlerinden sonra konur:

Örnek:

→ Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.

→ O, eski defterleri çoktan kapatmış, Osmanlıya kucağını açmıştı.

VİRGÜLÜN KULLANILMAMASI GEREKEN YERLER:

- Metin içinde ve, veya, yahut, çünkü, fakat gibi bağlaçlardan önce de sonra da virgül konmaz:

Örnek:

- Okula geç kaldım çünkü otobüsü kaçırdım.
- Seninle görüşmek isterim ancak akşama müsaitim.

- Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgöl konmaz:

Örnek:

- Hem gider hem ağlar.
- Ne kızı verir ne dünürü küstürür.

- Cümlede da / de bağlacından sonra virgöl konmaz:

Örnek:

- Cevdet bizimle gelmek istiyordu ancak onun da işi çıkmış.

- Metin içinde zarf- fiilden sonra virgöl konmaz.

Örnek:

→ Bugün erken saatlerde yola çıkıp öğleye kadar İstanbul'a varmayı planlıyoruz.

! NOT :

- Metin içinde art arda gelen zarf fil- eki almış kelimelerden sonra konur:

Örnek:

→ Ancak yemekte bir karara varıp, arkadaşına dikkatli dikkatli bakarak konuştu.

- Şart ekinden (-se, -sa) sonra virgöl konmaz:

Örnek:

→ Tenha köşelerde konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı.

Noktalı Virgöl (;)

- Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:

Örnek:

→ Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.

- Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

Örnek:

→ Sevinçten, heyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kahkahalar atmak, ağlamak istiyorum.

- İki den fazla eş değer ögeler arasında virgöl bulunan cümlelerde öznen den sonra noktalı virgöl konabilir:

Örnek:

→ Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.